

НАУКОВО-ОСВІТЯНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобальна фінансово-економічна криза суттєвим чином вплинула на ситуацію в Україні. У вітчизняних умовах кризові явища, що були спричинені негативними руйнівними зовнішніми факторами, значною мірою загострилися через вплив серйозних внутрішніх проблем. Вони знаходились далеко поза межами лише фінансових проблем і обумовили значний економічний спад виробництва, зростання безробіття та зниження рівня життя широких верств населення. Ситуація в Україні, у порівнянні із світовою економікою, яка зазнала глибокої рецесії, виявилася у 2009 році близькою до депресії. Це лише підтверджує думку про те, що в українській кризі домінують роль відіграють саме внутрішні чинники.

Аналіз внутрішніх причин кризи в Україні, представлений вітчизняними науковцями, свідчить, що визначені негативні фактори мають, переважно, суто фінансово-економічний та політичний характер [1]. Такий підхід зумовив, у більшості випадків, майже стандартний набір рекомендацій щодо побудови алгоритму виходу із скрутною ситуації, що склалася. Це адаптована до вітчизняної специфіки схема антикризових заходів - обмеження імпорту, головним чином, споживчого; мобілізація заощаджень населення; стимулювання експортних та імпортозаміщуючих виробництв; реалізація крупних інфраструктурних проектів.

В цьому аспекті, майже безальтернативними, такими, що надають Україні беззаперечні переваги перед сусідами, було визначено як мінімум три ключові напрями інвестування. Перший – інфраструктурні проекти, пов'язані в тому числі з підготовкою до проведення Євро-2012; другий – агросектор, що знаходиться в очікуванні реформування земельних відносин; третій – енергетика та енергозбереження.

Але, будь-яка криза призводить не лише до руйнації традиційних економічних форм, але й породжує нову економічну кон'юнктуру та формує інтерес до новітніх напрямків капіталовкладень. Більш того, виходячи з думки, що у процесі неминучої структурної перебудови економіки та виробничих відносин має народитися новий технологічний уклад сучасного глобалізованого суспільства [2], слід спробувати відбудувати для себе нову систему координат, нову шкалу цінностей у розробленні наріжних антикризових дій, які б дали змогу не лише мінімізувати втрати, але й створити найбільше шансів для якісних стрибків в економічному розвитку країни..

В цьому контексті, через інших напрямків першочергової уваги держави мав би стати, так званий, третинний сектор, тобто сфера послуг, яка за сучасних умов складає ядро постіндустріальної економіки та значною мірою впливає на формування її основних макроекономічних показників. Саме третинний сектор

виступає також в якості економічного підґрунтя розвитку громадянського суспільства у будь-якій країні [3, С.109-111].

Особливістю торгівлі послугами є не лише зростання їх частки в загальних споживчих витратах населення, але й широкі можливості їх реалізації на зовнішньому ринку, що є вкрай важливим в умовах глобальної кризи. Попри стійку тенденцію до зростання ваги послуг в українському експорті (у 2007 році експорт послуг в Україні становив 9038.9 млн. дол. США, що у 2.6 разів перевищило рівень 2000 року, а її вага у загальному експорті склала 15.5%), наявні можливості нашої країни у підвищенні ролі третинного сектору у формуванні нової економіки далеко не вичерпані. Посилення експортної орієнтації сфери послуг має стати одним з головних чинників структурної перебудови економіки України. За оцінками експертів, лише розвиток експорту п'яти видів послуг: транспортних, будівельних, комп'ютерних, освітніх і туристичних – може забезпечити додаткові валютні надходження в країну в найближчі роки більше як на 10 млрд. дол. на рік [4].

На сьогодні, об'єктивно, у структурі вітчизняного експорту послуг провідне місце традиційно і виправдано посідають транспортні послуги. Але ж, при наймі два з тих напрямків експорту, що є перспективними у світовій економіці, напряму пов'язані з інтелектуальним потенціалом країни. Саме науково-освітній сегмент у експорті послуг на світовий ринок в нашій країні залишається майже невикористаним.

До ринків, які найінтенсивніше розвиваються, належить світовий ринок інформаційно-комунікаційних технологій. Світовий експорт інформаційного і офісного обладнання перевищує сумарні обсяги нафти всіх нафтовидобувних країн. І ця тенденція лише посилюється. Україна, що має давні наукові та технічні традиції у цій сфері, повинна активно виборювати своє особливе місце на міжнародному ринку інформаційних послуг.

Серед завдань розвитку третинного сектору слід також визначити формування провідних позицій країни у міжнародній сфері освіти. В цьому контексті надзвичайно зростає роль та значення науково-освітньої інтелігенції України у справі розроблення та надання відповідного конкурентоздатного експортного продукту в галузях освіти та науки.

Стратегія експорту освітніх послуг України має виходити з того, що наша країна має розвинуті навчальні системи, які на протязі багатьох років забезпечували підготовку конкурентоспроможних на світовому ринку робочої сили фахівців. Тому державна політика щодо активного просування на зовнішній ринок освітніх послуг та науково-технічних інновацій мала б концентруватись на визначенні та реалізації таких цілей, як створення умов для утримання та розвитку інтелектуального потенціалу країни; пошук додаткових джерел для здійснення науково-інноваційних проривів; розвиток освіти та науки як певного напрямку бізнесу.

Згідно зі сценарієм розвитку нашої держави на найближчу та довгострокову перспективу, що побудована міжнародними експертами із використанням SWOT-аналізу і глобальних даних, серед інших сильних характеристик України, які слід зберегти та максимально використати за для

нівелювання слабких внутрішніх факторів, називаються: високий рівень розвитку освіти та науки, високоякісний інтелектуальний потенціал, високоосвічений людський капітал [5].

Отже, соціальний запит на високоякісні знання, що несе з собою вітчизняна науково-технічна та освітянська інтелігенція, лише зростатиме. Завдання держави полягає у забезпеченні умов для збереження критичної маси високоосвічених людей в Україні, здатних як до розроблення та впровадження науково-технічних інновацій, так і до здійснення суспільних перетворень.

За умов належного цільового адресного фінансування, зусилля вітчизняних науковців могли б бути зосереджені не лише на вирішенні конкретно-прикладних завдань (розроблення енергозощаджуючих, інформаційно-комунікаційних технологій тощо), але й на перспективних дослідженнях у сфері біоінженерії, генної інженерії, космічної хімії, науці про людину, тобто тих напрямків знань, що складатимуть основу нового технологічного укладу глобального розвитку та будуть гостро потрібні на міжнародному ринку.

Суттєвий прорив у експорті освітніх послуг України вітчизняних фахівців пов'язують із чітко розробленою державною політикою щодо імпорту освітніх послуг, орієнтованою на їх подальший експорт [6, С.20]. Прикладом такого ефективного імпорту освіти, що згодом дозволив країні посісти лідерські позиції на ринку освітніх послуг, стали американські університети.

У державній стратегії імпорту освіти головний акцент має бути зроблений на створенні більш широких можливостей щодо навчання громадян України за кордоном. Держава має дбати про навчання здібної молоді у провідних університетах світу та розраховувати перспективи її подальшого ефективного використання. При цьому має бути в цілому подолана практика навчання за кордоном, що обмежується лише орієнтацією на гранти та приватні кошти.

Україна, що потерпає від систематичного витоку «умів», практично нічого не робить у формуванні зворотної тенденції – активного залучення провідних іноземних науковців до роботи у системі вищої освіти України. Держава має створити належні правові та економічні умови щодо більш широкого залучення провідних іноземних науковців на посади ректорів, деканів, завідувачів кафедр та професорів у вітчизняних вишах. Формування інтернаціональних викладацьких колективів, що є конче потрібним для певних категорій навчальних закладів; організація навчального процесу англійською мовою, яка є необхідною умовою більш широкого залучення іноземних громадян до навчання в Україні, у вітчизняних умовах на сьогодні матимуть лише винятковий характер без продуманої державної політики у цих напрямках.

Реалізація вищезначених напрямків державної політики щодо науково-освітянської інтелігенції у середньостроковій перспективі може сприяти нівелюванню низки інших негативних факторів, що супроводжують кризу в Україні. Зокрема, інтелігенція має стати соціальною базою для рекрутування нових облич до вітчизняного політикуму, формування нової генерації політичної та управлінської еліт, які будуть виховуватися і здобувати освіту за нових соціо-культурних умов, мати нові демократичні цінності. Нова генерація українських політиків, більш адаптована до цивілізованих, загальноприйнятих

правил та норм політичної конкуренції, має стати більш схильною до компромісу зі своїми опонентами і до консолідації з ними навколо загальнодержавних цінностей та загальнонаціональних пріоритетів. Розвиток та зміцнення означеної тенденції може суттєво послабити вплив таких слабких внутрішніх факторів, що сьогодні підвищують вразливість України до зовнішніх загроз, як: внутрішня політична нестабільність, відсутність чіткого розуміння та бачення політичними елітами місця і ролі України в глобалізованому світі та стратегії глобального розвитку.

Отже, належним чином спланована стратегічна політика держави щодо ефективного використання інтелектуального потенціалу вітчизняної науково-технічної інтелігенції у забезпеченні інноваційного розвитку та структурної перебудови економіки; її активного залучення до світового ринку інформаційно-комунікаційних та освітніх послуг; всілякого сприяння процесу рекрутування нової генерації політичної еліти за рахунок високоосвічених, глибоко моральних та відповідальних представників сучасної інтелігенції є, поряд з комплексом інших антикризових заходів, необхідною дією влади у справі мінімізації страт від впливу глобальної кризи та отримання можливих вирашів у найближчій і довгостроковій перспективі.

1. Див.: Звягильский Е., Ландик В. Внутренние причины экономического кризиса, спровоцированного властью Украины, и пути их локализации// *Зеркало недели*. – 2008. – 22-29 ноября – № 44 (723).
2. Згуровский М. Мучительное выздоровление через кризис// *Зеркало недели*. – 2008. – 13-19 декабря – № 47 (726).
3. Див.: Бубнов І.В. До питання про перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в сучасній Україні// *Україна в системі сучасних цивілізацій: трансформації держави та громадянського суспільства*. 23-24 юня 2006 г. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Одеса: «ВМВ», 2006. – 278 с.
4. Юрий С., Савельев Е. Время «Ч»: радикальные экономические реформы// *Зеркало недели*. – 2009. – 27 декабря – 16 января – № 49 (728).
5. SD 2008 Construction of ukraine development / <http://www.wdc.org.ua/en/node/357/>
6. Гнибиденко И. Проблемы трудовой миграции в Украине и их решение// *Экономика Украины*. - №4. – 2006. – С.19-22.